

Teknik Bilgi Notu: COVID-19 ve Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocuklar¹

Fotoğraf: UNICEF/UNI117442/Estey

Giriş

Daha önceki salgın hastalıklar sırasında elde edilen tecrübelerle göre, COVID-19, hastalığın doğrudan etkilerinin yanı sıra hastalığın yayılımını önlemeye ve kontrol altına almaya yönelik tedbirler nedeniyle yeni çocuk koruma riskleri doğurabilir. Ayrıca halihazırda mevcut olan çocuk koruma risklerini de arttırabilir. Bu notta da belirtildiği üzere, belli topluluklar bu koşullar altında daha dezavantajlı bir konumdadır. Buna, genellikle psiko-sosyal, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları olan, kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda yaşayan ve istismar ve ihmale karşı daha savunmasız olan özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar da dahildir.

Önceki salgınlardan edinilen dersler, Devletlerin müdahale planlarını tasarlayıp uygularken, artan çocuk koruma ihtiyaçlarına yer vermelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanamaması veya koordineli müdahalelerin geç uygulanması mağduriyeti arttırabilir, çocuklara telafisi olmayan zararlar verebilir ve bütün toplumun toparlanmasını geciktirebilir.

COVID-19 salgınına müdahalede bulunurken Devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğun insan haklarına tam olarak saygı gösterilmesini, korunmasını ve bunların gereklerinin yerine getirilmesini sağlamalıdır. Bu, çocukların tutulduğu merkezlerde aşırı kalabalığı azaltmak için somut adımlar atmak ve hapis dışı (non-custodial), aile veya toplum temelli bakıma güvenli şekilde yerleştirilmelerini sağlamak da dahil olmak üzere yeterli bakım ve korumayı da kapsamaktadır. Bu aynı zamanda çocukları ilgilendiren bütün kararların ve tedbirlerin çocuğun yüksek yararı ilkesi ve çocukların yaşama, hayatta kalma, gelişme ve sesini duyurma hakları ışığında alınması gerektiğini ifade eder.

Bu not, alıkoyma yetkisini haiz makamlara COVID-19 müdahalesine ilişkin aşağıdakileri de kapsayan temel bilgileri ve atılması gereken adımları anlatmayı amaçlamaktadır:

1. Alıkoyma merkezlerine yeni çocuk kabulünün askıya alınması
2. Güvenle tahliye edilebilecek tüm çocukların tahliye edilmesi
3. Alıkonulma hali devam eden tüm çocukların sağlık ve esenliklerinin korunması

1. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların haklarının nasıl korunacağını daha iyi anlamak ve bu dönemde ve ileriki dönemlerde daha çok çocuğun alıkonulmasını önlemek

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) acil durumlar da dâhil olmak üzere, tüm bağlamlarda ve bütün çocuklar için geçerlidir. Her gün, [yüz binlerce çocuk](#), dünyanın dört bir yanındaki alıkoyma merkezlerinde özgürlüklerinden mahrum bırakılıyor. Koronavirüs hastalığı (COVID-19) herkese bulaşabilse de kapalı alıkoyma merkezlerinde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların bu hastalığa yakalanma ve hastalığı yayma riski daha yüksektir.ⁱⁱ Alıkoyma merkezlerinde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklara ebeveyni veya bakımlarından sorumlu olan kişiler ile birlikte alıkonan çocuklar, göçmenlik durumu nedeniyle alıkonulan çocuklarⁱⁱⁱ ve ulusal güvenlik gerekçesiyle alıkonan çocuklar^{iv} da dâhildir. Virüsün yayılmasını ve toplumsal etkilerini kontrol altına almak için uygulanan tedbirler ve bu tedbirlerin sosyal etkileri; çocukların esenliğini ve sağlıklı gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Alıkonan çocuklar yeterli bakım ve sağlık hizmeti alamayabilir, aile ve topluluk desteğinden faydalanamayabilir.

ÇHS'nin 24.maddesi uyarınca, çocuklar en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkına sahiptir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar, içinde yaşadıkları sınırlı koşullar nedeniyle, COVID-19 karşısında daha savunmasızdırlar. Çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılması; çocukların kendilerini izole etmesini ya da sosyal mesafelerini korumalarını güçleştirmektedir. Bu durum özellikle de aşırı

kalabalık ve kirli tesislerde veya güvenlik önlemlerinin ya da altyapının suya, sanitasyona ve temel hijyen olanaklarına erişimi azalttığı tesislerde söz konusudur. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar; nüfusun geri kalanına kıyasla, genel olarak sağlığı daha kötü olan kişiler ile ortak demografik özelliklere sahiptir. Yine bu çocukların alıkonulmalarıyla birlikte şiddeti artan bazı psiko-sosyal, fiziksel ve ruhsal sorunlarla karşı karşıya kalma ve dahası bu acil durumun öncesinde dahi kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşamama ihtimali daha fazladır. Bu çocuklar; genellikle yetersiz beslenirler. Ruh sağlığı hizmetleri, psiko-sosyal destek, sosyal hizmetler ve eğitim hizmetleri de dâhil olmak üzere kaliteli hizmetlere yeterli erişimden yoksundurlar. Söz konusu koşullar nedeniyle, alıkoyma merkezleri; COVID-19 virüsünün kurum içinde ve dışında enfeksiyonlara yol açmasına ve virüsün yayılmasına neden olabilir.

Alıkoyma merkezleri, çocukları virüse yakalanma riski ile karşı karşıya getirmenin yanı sıra, bu kurumlarda çalışan personeli (polis memurları, infaz koruma memurları, bakım veren kişiler, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık çalışanları vb.), aileleri ve toplumları da tehlikeye atmaktadır. Personel yeterli koruyucu donanıma sahip olmayabilir. Bunun yanı sıra, özellikle de kurum içinde salgınlar ortaya çıktığında korku ve damgalama ile karşı karşıya kalabilir. Birçok ülkede, COVID-19 salgını; cezaevlerinin, nezarethanelerin ve göçmenlerin alıkonduğu merkezlerin yanı sıra çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldıkları diğer yerleri de [ciddi biçimde etkileye başlamıştır](#). Buna müdahale etmek için pek çok ülke, özgürlüklerinden^v yoksun bırakılan çocuk sayısını azaltmak için önleyici adımlar atmaya başlamıştır.^{vi}

Bunun yanı sıra, alıkoyma merkezlerinde halk sağlığını korumak için alınan önleme ve kontrol tedbirleri, çocukların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet de dâhil olmak üzere çeşitli şiddet türlerine maruz kalma ihtimalini daha da arttırabilir. Öte yandan, birçok durumda, alıkoyma merkezleri; çocukların ailelerinden, evlerinden ve topluluklarından çok uzaktadır ve çocukların aileleriyle düzenli iletişimleri genellikle sınırlıdır. Bu da daha fazla korkuya ve belirsizliğe yol açarak çocukların ve ailelerin sağlıklarını (ruh sağlığı ve [psiko-sosyal esenlik](#) de dâhil olmak üzere) olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Alıkoyma merkezlerinde salgınlar çıktığı takdirde, çocuklar damgalanma riskiyle de karşılaşabilirler. Bu da onların daha da göz ardı edilmesine neden olabilir. Bunun yanı sıra, personelin hastalanması, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların bakımı ve korunması için kabul edilebilir standartların düşmesine yol açarak bakım ve süpervizyon eksikliği nedeniyle, çocukların şiddet, istismar ve ihmal karşısındaki savunmasızlıklarını arttırabilir. Bu nedenle, çocukların kontrol edilmesi veya denetlenmesi daha kolay olan küçük alanlarda hapsedilme ihtimalleri de artar.^{vii}

Bazı ülkelerde COVID 19 salgınının yayılmasını durdurmaya yönelik tedbirler, esasen özgürlüğünden yoksun bırakılan yahut da alıkoyma merkezlerindeki sıklığı azaltmayı amaçlayan aflardan veya genel tahliye talimatlarından yararlanamayan çocukların sayısının artmasına neden olmaktadır. Bırakılan veya serbest bırakılamayan çocuk sayısı fiilen artmaktadır. Çünkü söz konusu tedbirler arasında mahkemelerin kapatılması, ceza mahkemelerinin veya idari duruşmaların askıya alınması, serbest dolaşıma kısıtlamalar getirilmesi, özgürlüğünden yoksun çocukların avukatlara veya ailelerine erişimin sınırlandırılması, sınırların kapatılması ile sınırdışı etmenin geçici olarak durdurulması ve çocukların alıkonulmaya alternatif tedbirlere yönlendirilmek üzere saliverilmesinden önce alıkoyma tedbirlerinin yoğunlaştırılması da yer almaktadır.

2. COVID-19 salgını sırasında acil durum tedbirlerinin ve özgürlükten yoksun bırakma uygulanmasının kullanımına ilişkin tavsiyeler

2.1 Acil Durum Müdahale Tedbirlerinin Uygulanmasına Yönelik Genel İlkeler

[Kamu sağlığı hedeflerine dayanan acil durum tedbirleri de dâhil olmak üzere](#), özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar için COVID-19 salgını ortadan kaldırmaya yönelik devlet müdahalelerin tümü, uluslararası insan hakları hukukuna ve standartlarına bütünüyle uygun olmalıdır. Herhangi bir müdahale; orantılı ve gerekli olmalı, zaman sınırlamasına sahip olmalı, düzenli olarak gözden geçirilmeli, çocukların yüksek yararına hizmet etmeli ve değerlendirilen risk temelinde ayrımcı olmamalıdır.

- Devletler; bazı hakların sınırlanamayan^{viii} haklar olduğunu kabul ederek, çocukları özgürlüğünden yoksun bırakan tedbirler de dâhil olmak üzere, [çocuk haklarını olumsuz yönde etkileyen acil durum tedbirlerine başvurmamalıdır.](#)
- Devletler; [kız](#) ve [erkek](#) çocukların, [cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği](#) nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan çocukların, [engelli çocukların](#), göçmen/yerinden edilmiş/vatansız çocukların, yerli çocukların, etnik azınlıklara mensup çocukların, sokaklardaki çocukların ve diğer savunmasız veya marjinal grupların kendilerine özgü savunmasızlıklarını azaltmaya yönelik tedbirlere özel bir önem vermelidir.
- Devletler; salgını önlemek, kontrol altına almak veya salgına müdahale etmek için alınan acil durum önlemlerinin, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuk sayısını arttırmamasını önlemeli veya çocukların sürekli olarak alıkonulmasına yol açmamasını sağlamalıdır.

2.2 Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Çocuklar için Adalet Standartlarına Uygunluk

Devletler, aşağıda belirtilen standartlar da dâhil olmak üzere, uluslararası insan hakları hukukuna ve çocuklar için adalet standartlarına^{ix} riayet etmekle yükümlüdür:

- Genel bir kural olarak, yakalama, tutuklama ve hapsedilme uygulamalarına sadece son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için başvurulmalıdır.
- Çocukları veya ebeveynlerini göçmenlik durumları nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakma uygulamasına derhal ve bütünüyle son verilmelidir. Çünkü bu tür uygulamalar hiçbir zaman çocuğun yüksek yararına hizmet etmez. Kanunlar, politikalar ve uygulamalar kapsamında çocukların göçle ilgili nedenlerden dolayı alıkonulması yasaklanmalıdır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insanca davranılmalı ve çocukların insanlık onuruna saygı gösterilmelidir. Çocukların yargısal hakları ve usulü güvenceleri garanti altına alınmalıdır.

Savcılar ve hâkimler de dâhil olmak üzere kamu otoritesini kullanan kişiler, alıkoyma tedbirinin aşırı niteliğini, çocuğun artan savunmasızlığını ve özellikle de COVID-19 salgını bağlamında çocuğun yüksek yararının korunması hususlarını göz önünde bulundurarak alıkoymayla ilgili karar verirken ihtiyatlı davranmalıdır. Alternatif tedbirlere öncelik verilmeli ve bu dönemde çocuklar ve aileleri için tüm gerekli güvencelerle birlikte bunlar teşvik edilmelidir;

- Her çocuğun yazışmalar ve ziyaretler yoluyla, ailesiyle düzenli olarak iletişim kurabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğun, uzmanlaşmış hukuki yardıma ve diğer uygun yardım türlerine erişebilmesi sağlanmalıdır. Söz konusu çocuklar, bir mahkeme veya yetkili, bağımsız ve tarafsız bir otorite önünde özgürlüğünden yoksun bırakma kararının hukukiliğine itiraz edebilmeli ve itiraz etmek için gereken araçlara erişebilmelidir. Bu tür bir dava, ivedilikle karara bağlanmalıdır.
- Çocukların serbest bırakılmadığı veya alternatif tedbirlerin alınamadığı durumlarda, çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı kurumlarda koşulları iyileştirmek, muhafaza etmek ve çocuklar için gerekli hizmetleri sağlamak için somut adımlar atılmalı ve kurum koşullarının çocuk başına düşen personel oranları da dâhil olmak üzere ilgili asgari uluslararası standartları karşılaması sağlanmalıdır.^x

2.3 Ayrımcılığa karşı Güvencenin Sağlanması

Devletler, ayrımcılığa karşı gereken güvenceleri uygulamalıdır.

- Devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, hiçbir ayırım yapılmadan, toplumdaki diğer çocukların yararlandığı sağlık hizmetlerinden ve diğer hizmetlerden yararlanabilmesini sağlamalıdır.
- Devletler, çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı yerlerde COVID-19 acil durumuna müdahale ederken toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar kullanılmasını sağlamak için gereken önlemleri almalıdır. Başta emziren anneler olmak üzere, anneleriyle birlikte özgürlüğünden yoksun bırakılan bebeklerin ve küçük çocukların özel ihtiyaçlarının karşılanması da bu kapsamda yer alır.
- Devletler, toplumda diğer çocuklara salgın hakkında sağlanan bilgilere özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların da erişilebilmesini sağlamalıdır. Söz konusu çocuklar; salgından kendilerini nasıl koruyacakları hakkında çocuk dostu bilgilere de erişebilmelidir.^{xi}
- Devletler, sokaklarda yaşayan çocukları alıkoymamalı, bu çocukların kendilerine özgü durumlarının COVID-19'un yayılmasını durdurmaya yönelik bazı tedbirlere uymalarını imkânsız hâle getirdiğinin farkında olmalıdır. Bu tür durumlarda, çocuklar, ulusal çocuk koruma makamlarına veya sivil toplum hizmetlerine yönlendirilmelidir.

3. COVID-19 salgını sırasında çocukların acilen serbest bırakılmasını ve alternatif önlemlerin alınmasını sağlamaya ve yeni çocukların alıkonulmasını önlemeye yönelik tavsiyeler

Devletler; [çocuk adaleti](#) ve özgürlüğünden yoksun çocuklar açısından bağlayıcılığı olan uluslararası insan hakları hukuku yükümlülükleri uyarınca, [Dünya Sağlık Örgütü'nün cezaevlerinde ve alıkoyma merkezlerinde COVID-19 salgınının önlenmesine ve kontrolüne ilişkin Geçici Rehberi](#) (DSÖ COVID-19 Alıkoymaya İlişkin Rehber) [IASC Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Kişilere Odaklanan COVID-19 Geçici Rehberi](#) (IASC Geçici Rehberi) ve [İnsani Yardım Çalışmalarında Çocuk Korumaya İlişkin Asgari Standartlar](#)^{xii} doğrultusunda, *çocukların resmi adalet süreçlerinden diversiyonuna (adalet dışı süreçlere yönlendirilmelerine) ve cezai veya idari işlemlerin her aşamasında alıkoymaya alternatif tedbirlerin kullanılmasına öncelik vermelidir. Bu amaçla:*

3.1 Çocukların Derhal Tahliye Edilmesinin Önceliklendirilmesi

Devletler, ailelerine ve toplumlarına güvenli bir şekilde dönebilecek çocukları derhal serbest bırakmalıdır. Devletler; çocukların serbest bırakılması güvenli olduğunda, alıkoyma sürecinde hastalık riskinin artması da dâhil olmak üzere çocuğun yüksek yararı ile ilgili hususları göz önünde bulundurarak ve çocuğun görüşlerini de dikkate alarak, başta aşağıda belirtilen gruplar olmak üzere özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların serbest bırakılarak ailelerine, akrabalarına, topluluklarına veya uygun sağlık kurumlarına gönderilmesine öncelik vermelidir:

- Şiddet içermeyen, küçük veya adi suçlar nedeniyle yürütülen, cezai sürecin sonunda alıkonulan bakım verenleri ile birlikte tutulan tüm çocuklar; ceza süresinin sonuna yaklaşmış veya salıverilme zamanı gelmiş kişiler^{xiii}
- Suçları işledikleri kesinleşene dek masum sayılmaları nedeniyle suçun türüne bakılmaksızın, tutuklu tüm çocuklar,
- Statü suçlarından (yetişkinler tarafından işlendiğinde suç olarak kabul edilmeyen suçlar) dolayı özgürlüklerinden yoksun bırakılan tüm çocuklar
- Önceden kronik sağlık sorunları ve ruhsal sorunları olan çocuklar da dâhil olmak üzere enfeksiyon nedeniyle komplikasyon yaşama riski yüksek olan tüm çocuklar;
- Şiddet içermeyen, küçük veya adi suçlardan dolayı ceza alan tüm çocuklar ile ceza sürelerinin sonuna yaklaşan veya salıverilmek üzere olan çocuklar
- Göçmenlik durumları nedeniyle alıkonulmuş olan tüm çocuklar^{xiv}
- Ulusal güvenlik çerçevesinde, sadece silahlı bir grupla bağlantılı oldukları gerekçesiyle alıkonan tutulan tüm çocuklar;^{xv}
- Serbest bırakılmasının uygun ve güvenli olduğu belirlenen diğer tüm çocuklar.

Toplu bir şekilde salıvermelerin, yukarıdaki kriterlere ve durumun aciliyetine göre etkili bir şekilde yürütülmesi için verilecek talimatlara özen gösterilmelidir.

Devletler; çocukları serbest bıraktıktan sonra, vaka yönetim süreçleri kullanılarak çocukların^{xvi} yüksek

yararı doğrultusunda, çocukların ailelerine ve topluluklarına yeniden ve güvenli bir şekilde entegrasyonunu sağlamak amacıyla ailelere ve çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere destek sağlamalıdır- bunlara gerekli seyahat izinlerinin verilmesi, ailelerin ve çocukların sağlık hizmetlerine yönlendirilmesi (COVID-19 vb. için), ruh sağlığı hizmetleri ve psiko-sosyal hizmetler (klinik bakım vb.), şiddeti önleme ve şiddete müdahale (toplumsal cinsiyet temelli şiddet vb.) eğitim hizmetleri ve diğer fırsatların sağlanması da dahildir.

COVID-19 salgını sırasında, adalet alanındaki temel aktörlerin, çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasını önlemek ve **alınan çocukların serbest bırakılmasını sağlamak için atabilecekleri adımlar:**

Polis, infaz koruma, göç ve sınır görevlileri ile diğer kolluk görevlileri şunları yapabilir:

- Sokağa çıkma yasaklarının/hareket kısıtlamalarının ihlali gibi önlemler de dâhil olmak üzere çocukların alınmasına, yakalanmasına ve para cezası verilmesine yönelik uygulamalar azaltılmalıdır ya da ortadan kaldırılmalıdır.
- Çocuklarla iletişim kurarken çocuk dostu ve toplumsal cinsiyete duyarlı teknikler kullanılmalıdır.
- İlk temastan sonra ve adalet sürecindeki çeşitli aşamalarda, çocukları resmi adalet sisteminden mümkün olduğunca kısa bir süre içinde uzaklaştırılması sağlanmalıdır.
- Çocukların denetimli serbestlik ve diğer denetim şartları (özellikle de şahsen yapılan ziyaretler) sosyal mesafeyi koruyacak şekilde gözden geçirilmelidir (örn. toplantılar veya denetim için teknoloji kullanımı)
- Göç kanunlarını uygulamaya yönelik çabalar kapsamında, tüm göçmen çocuklar ve aileler, sağlık taramasından geçirilerek derhal uygun çocuk koruma, çocuk koruma ve sağlık görevlilerine yönlendirilmelidir.

Savcılar, müdafiler ve hukuki yardım sağlayan avukatlar şunlar için savunuculuk yapabilir:

- Çocukların bütün alıkoyma merkezlerinden derhal veya erken tahliyesi (tavsiyeler doğrultusunda)
- İlk temastan sonra mümkün olan en erken zamanda ve adli süreç boyunca çeşitli aşamalarda çocukların resmi adalet sisteminin dışına çıkması
- Alıkoymaya alternatifler ve diversiyon programları dâhil olmak üzere hapis cezası içermeyen tedbirlerin (uygun olduğu şekilde) öncelikle kullanılması
- Kapsamlı aflar veya genel toplu tahliye talimatlarının çıkarılması

Mahkemeler şunları yapabilirler:

- Çocuğun temel insan haklarından olan adil yargılanma hakkına zarar vermeyecek alternatif yöntemler uygulamak suretiyle kamuya açık/yüz yüze celseleri azaltmak
- Herhangi bir özgürlüğü bağlayıcı cezanın sağlık açısından sonuçlarını dikkate almak
- Çocuklar için her türlü özgürlüğü bağlayıcı cezanın kullanımını sınırlamak ve azaltmak (yargılama öncesi ve sonrası)
- Çocukları adalet sistemi dışına çıkarmak
- (uygun oldan durumlarda) Alıkoymaya alternatifler ve diversiyon programları dâhil olmak üzere hapis dışı tedbirlerin kullanımını arttırmak
- Kapsamlı aflar veya genel toplu salıverme talimatları çıkarmak

Salıverme sürecinde, devletler, virüsün önlenmesi, kontrol altına alınması, yönetimi ve tedavisi için Dünya Sağlık Örgütü'nün COVID-19 Salgınına İlişkin Alıkoyma Rehberi'nde ve IASC Geçici Rehberi'nde yer alan tavsiyelere uymalıdır.

3.2 Alıkoyma Merkezlerine Yeni Çocuk Kabulünün Engellenmesi

Devletler, alıkoyma merkezlerine yeni çocukların önlemek için gerekli tüm önlemleri almalıdır.

Devletler; tutuklamaları, sokaktaki çocukların toplanmasını, gece hapisten tutulmasını ve alıkoyma merkezlerine yeni çocukların kabulünü içeren uygulamaları derhal geçici olarak durdurmalıdır.

Bununla birlikte, yetkili bir makam, çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurarak, özgürlükten yoksun bırakma uygulamasının yasal, gerekli ve bireysel koşullarda orantılı olduğuna karar verirse, devletler şunları yapmalıdır:

- Tüm çocuklar (ve birlikte alıkonulmaları halinde çocukların bakımından sorumlu kişiler) sağlık taramasından geçirilmeli ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan halk sağlığı protokollerine uygun tüm adımlar atılmalıdır.
- Sağlıkla ilgili nedenlerden dolayı bir çocuğun diğer kişilerden fiziksel olarak uzak tutulması, izole edilmesi veya karantinaya alınması gerektiğinde, bu önlemler, bir alıkoyma tesisinde değil, evde veya sağlık kuruluşunda uygulanmalıdır.

3.3 Alıkonulan Çocukların Sağlık ve Esenliğinin Korunması

Devletler, alıkonan çocukların sağlığını ve esenliğini korumaya devam etmelidir. Acil salıverilme

tedbirlerine tabi olmayan ve salgın sırasında özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, COVID 19 ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak için gereken sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık ve esenliklerini korumak için gereken hizmetlere ayrımcılığa maruz kalmadan erişebilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, yetkililer şunları yapmalıdır:

- Hastalığın belirtilerini tespit etmek için çocuğun sağlık durumunu izlemeli ve bir çocuk bu tür belirtiler gösterdiği takdirde DSÖ'nün sağlık, izleme, izolasyon ve tedavi için rehberleri doğrultusunda çocuğun izole edilmesi ve tedavi olabilmesi için gereken adımlar atılmalıdır.
- Çocuğun tıbbi izolasyon altına alınmasına ilişkin her türlü karar sadece klinik inceleme sonucunda kanaat getirilen tıbbi gereklilikler temelinde ve ilgili kanun veya mevzuata uygun olarak alınmalıdır.
- Tıbbi gerekçelerle izolasyon altına alınan çocuklar neden izole edildiklerine ilişkin bilgilendirmeli^{xvii} çocuğun veya başkalarının sağlığını korumak için fiziksel mesafelenme veya izolasyon gerekiyorsa, DSÖ kılavuz ilkeleri ile uyumlu olarak ev-temelli veya sağlık kuruluşunda karantina uygulanmalıdır.
- Sağlık gerekçeleri de dâhil olmak üzere her ne sebeple olursa olsun çocuk hücre hapsine konulmamalıdır zira bu uluslararası hukuk kapsamında yasaktır. Sağlıkla ilgili izolasyon, fiili bir hücre hapsi olarak veya bir cezalandırma olarak kullanılmamalıdır.
- Çocukların yeterli sağlık, beslenme ve eğitim hizmetlerine, hukuki hizmetler ve şiddete karşı (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet dâhil) hizmetlere ve e fiziksel mesafelenme ve hastalığın bulaşmasını önleyici diğer tedbirlere erişimleri sağlanmalıdır.
- Suya, temizlik ve hijyen hizmetlerine ve malzemelerine, özellikle de su ve sabuna erişim artırılmalı, enfeksiyonun yayılmasının engellenmesine ve kontrol altına alınmasına yardımcı olmak için tesislere yeterli temizlik malzemeleri sağlanmalıdır.

- Daha önceden ruh sağlığı ve psiko-sosyal problemleri olanlar ve COVID-19 ile birlikte stres bozukluğu ve korku yaşayanlar da dâhil olmak üzere çocuklara ve onların bakımından sorumlu olan kişilerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş, toplumsal cinsiyete duyarlı ve yaşa uygun [Ruh Sağlığı ve Psiko-sosyal Destek Hizmetleri](#) (MHPSS) sağlanmalıdır.
- Aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların vasileri ve aileleri ile düzenli olarak iletişim ve irtibatlarını sürdürmelerine olanak sağlamak için gerekli süreçler uygulanmalıdır:
 - Ailelere çocuğun kaldığı yer, sağlığı ve esenliğine ilişkin daha fazla bilgi vermeleri ve (telefon veya internet üzerinden dâhil olmak üzere) gerekli güncellemeleri yapmaları ve çocuğa da ailesi ile ilgi bilgileri vermeleri için kurum personeline talimat vermek
 - DSÖ COVID-19 Alıkoymaya İlişkin Rehber^{xviii} uygun olarak, aile bireylerinin şahsen ziyaretleri de dâhil, çocukların sosyal ilişkilerinin devamlılığını ziyaret saatlerinin uzatılması ve fiziksel mesafelenmeyi arttırmak için ziyaretleri belirli bir kontenjane bağlı kalarak gerçekleştirmek veya etkileşim için teknolojiden yararlanmak gibi yollarla desteklemek
 - Çocuklar ve aileleri arasında iletişimi sağlamak için gerekli olan mobil veya dijital kaynaklara ilişkin ücretlerin ve masrafları ailelerden almamak
 - Ebeveyn ve ailelerin ziyaretleri gerçekleştirebilmeleri için özel seyahat izinleri çıkarılması gerekliliğini göz önünde bulundurmak
- Çocukların özgürlüklerinden yoksun tutuldukları yerlerde çocuklara, uygun bakım ve koruma sağlayacak yeterli personel bulunmasını temin etmek ve personel ve hizmet sağlayıcıların hastalığa maruz kalmış, hastalık bulaşmış veya hasta olmaları veya başka bir nedenle işlerine devam edememeleri durumunda tesislerin bakımı ve işletilmesiyle ilgili çocukların aşırı sorumluluk altına girmelerini önlemek için buralarda bulunan personel ve hizmet sağlayıcıların sayısını izlemek ve ayarlamak

Alıkoyma yerlerindeki personelin korunması ve desteklenmesine ilişkin tedbirler (örneğin öz bakım oryantasyonları dâhil olmak üzere MHPSS ve kendi ruh sağlıkları ve psiko-sosyal esenlikleri için personel bakım desteği ve hizmetleri) konusunda Devletlere, DSÖ COVID-19 Alıkoymaya İlişkin Rehber yol gösterici olmalıdır.^{xix}

3.4 Çocukların Şiddet, İstismar ve Sömürüden Korunması

Devletler, çocukların haklarını güvence altına almalı ve onları şiddete, istismara ve sömürüye karşı korumalıdır. Makamlar, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların haklarını korumak ve hastalık veya önleme tedbirleri nedeniyle daha da kötüleşen veya bunların ikincil sonuçları olabilen şiddet, istismar, ihmal veya sömürüye karşı savunmasızlık durumlarını en aza indirmek için gerekli tedbirleri almalıdırlar. Yetkili makamlar şunları yapmalıdır:

- COVID-19 salgını ve alıkonulan çocuklar konusunda devletin tüm organları arasında uygulama ve müdahalelerin iyi yönetilmesini sağlamak amacıyla, hizmetlerin devamlılığını sağlamak için gerekli olan çocuk adaleti hizmetlerinin ve diğer sosyal hizmetlerin de belirlendiği kapsamlı ve koordineli bir plan oluşturmak İş birliği ve yardımlaşma; adalet, güvenlik, içişleri, göç, maliye, sağlık, sosyal refah ve eğitim bakanlıkları ile sosyal tedbirler ve sağlık tedbirleri (ruh sağlığı ve psiko-sosyal bakım

dâhil), kaynakları, hukuki ve diğer konularda destek ve aileler ve toplumla irtibat konularında yetkili diğer ilgili makamları kapsamalıdır.

- Çocukların kendilerini etkileyen kararlara katılma ve görüşlerini ifade etme haklarını kullanmalarını sağlamak için, planın geliştirilmesi sürecine çocuklar dâhil edilmelidir.
- Şiddet, istismar ve sömürünün önlenmesi için olanlar dâhil olmak üzere çocuk güvenliği politikaları, süreçleri ve şikâyet mekanizmaları kurulmalı ve hayata geçirilmelidir.
- Çocuklar ve yasal temsilcileri arasında sürekli ve düzenli erişim ve irtibat sağlanmalıdır.^{xx} Örneğin ziyaret saatlerinin uzatılması ve fiziksel mesafelenmeyi arttırmak için ziyaretlerin belirli bir kontenjana bağlı kalarak gerçekleştirilmesi veya etkileşim için teknolojiden yararlanılması ve fakat bunlar yapılırken gizliliğe riayet edilmesi ve iletişimi sağlamak için mobil/dijital kaynakların kullanımının ücretsiz sağlanması gibi.
- COVID-19 acil durumuna rağmen çocukların tutukluluk dönemlerine ilişkin adli inceleme, duruşma ve idari işlemlerin devam etmesine^{xxi} ve tahliyelerin sürmesine imkân sağlamak da dâhil olmak üzere (örneğin nöbetçi mahkemelerin çalışmasını sağlamak için teknoloji çözümleri ve esnek çalışma düzenlemeleri) yargılama süreçlerine ve usullerine riayet edilmelidir.^{xxii}
- Virüsün yayılabileceği tesisler, alanlar ve kişilerin sağlık sebepleriyle izole edildiği yerler de dâhil olmak üzere çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldıkları yerlerin bağımsız ulusal ve uluslararası insan hakları kurum ve kuruluşları^{xxiii} ile sağlık ve çocuk koruma makamları tarafından incelenmesine izin verilmelidir.

4. Kaynaklar

<i>IASC Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Kişilere Odaklanan COVID-19 Geçici Rehberi</i>	Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler ve COVID-19 konusunda operasyonel rehber
<i>Hapishaneler ve Alikoyma Merkezlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrol altına alınmasına ilişkin DSÖ Geçici Rehberi</i>	DSÖ COVID-19 Alikoymaya İlişkin Rehber
<i>Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), COVID-19 ve insan hakları boyutu</i>	OHCHR COVID-19 Rehberi
<i>Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi.</i>	İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesinin Taraf Devletlere ve Ulusal Önleme Mekanizmalarına Koronavirüs Salgını ilgili tavsiyeleri (kontrolden geçmemiş ilk versiyonu) (25 Mart 2020'de kabul edilmiştir)
<i>Uluslararası Ceza Reformu (Penal Reform International) Örgütünün Koronavirüs Konusunda Bilgilendirme Notu</i>	Diğer ülkelerdeki riskleri ve uygulamaları içeren bir bilgilendirme notu
<i>ILF Koronavirüs Salgını: Alıkonuların Sağlık ve İnsan Haklarının Korunması için Hukuki Yardım Sağlayıcılar için Rehber</i>	COVID-19 salgınına müdahale ve alıkonulan kişiler üzerindeki etkilerinin azaltılması için hukuk yardım sağlayıcıların alabileceği önlemler
<i>TDH Çocukların tutukluluktan hızlı tahliyesi</i>	COVID-19 sonucunda çocukların tahliyesine ilişkin rehberlik içeren açıklama
<i>Çocuk Koruma Sorumluluk Alanı, COVID-19 için Çocuk Koruma Kaynakları Menüsü</i>	COVID-19 müdahalesi ile ilgili çocuk koruma kaynakları derlemesi

<i>İnsani Yardımda Çocuk Koruma İttifakı COVID-19 kaynakları</i>	COVID-19 hakkında kaynaklar derlemesi
<i>Okullarda koronavirüs hastalığının (COVID-19) önlenmesi ve kontrolüne ilişkin kilit mesajlar ve önlemler</i>	Çocukları ve Okulları COVID-19'a karşı koruma konusunda operasyonel rehber
<i>Yeni Koronavirüs (COVID-19) hakkında INEE Kaynak Sayfası</i>	COVID-19 ve acil durumlarda eğitime ilişkin kaynaklar derlemesi
<i>IASC Ruh Sağlığı ve Psiko-Sosyal Destek (MHPSS) Referans Grubunun COVID-19'un MHPSS Yönlerine ilişkin Bilgilendirme Notları</i>	2019 yeni koronavirüs (COVID-19) salgınının RSPSD yönlerine ilişkin bilgilendirme notu
<i>TCDS risk azaltma ve müdahale eylemlerinin entegrasyonu</i>	TCDS risk azaltma/kaynaklarının bir derlemesine buradan erişilebilir

Son notlar:

"Bu bilgi notunda, "özgürlüğünden yoksun bırakılan" çocuklar ifadesi aşağıda zikredilen belgeler çerçevesinde "Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Gençlerin Korunması için Birleşmiş Milletler Kuralları" uyarınca "adli ya da idari bir makamın veya diğer bir kamu makamının kararı doğrultusunda, kamusal veya özel bir özgürlüğü bağlayıcı ortamda kalan ve bu ortamdan istedikleri zaman ayrılmalarına izin verilmeyen...herhangi bir şekilde alıkonulan, hapsedilen veya yerleştirilen [çocukları]" da kapsayacak şekilde kullanılır: Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana Kuralları) md. 11 (b), Çocuk Hakları Sözleşmesi, md. 37, Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk Hakları Hakkındaki 24 No'lu Genel Yorumu, CRC/C/GC/24 (18 Eylül 2019) para 8. Ayrıca bkz. BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocuklar Küreel Çalışması, BM Genel Kurul Kararı A/74/136 – bu belge BM İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün (2002) 4. maddesine yollama yapmaktadır.

ⁱⁱ WHO Interim Guidance on the prevention and control of COVID-19 in prisons and places of detention (Dünya Sağlık Örgütü'nün Cezaevlerinde ve Alıkoyma Merkezlerinde COVID-19 Salgınının Önlenmesi ve Kontrolüne İlişkin Geçici Rehberi) (Mart 2020), p.1; Ayrıca bkz. Inter-Agency Standing Committee, [Interim Guidance COVID-19: Focus on Persons Deprived of Their Liberty](#) (Kuruluşlar Arası Daimi Komite'nin COVID-19 Bağlamında Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan İnsanlara Odaklanan Geçici Rehberi) (Mart 2020); ve The United Nations Global Study on Children Deprived of Liberty (Birleşmiş Milletler'in Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocuklara İlişkin Küresel Çalışması), Manfred Nowak (2019), Bölüm 6: Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların sağlığı üzerindeki etkiler.

ⁱⁱⁱ "Ailelerinin göç statüsü nedeniyle çocukların hiçbir surette alıkonulmaması gerektiğini birçok kez tekrarlamıştır. Devletler; göç statüleri nedeniyle çocukları alıkoyma uygulamasına derhâl ve bütünüyle son vermelidir ya da bu uygulamayı durdurmalıdır. Göçle ilgili nedenlerle, çocukların herhangi bir şekilde alıkonulması, kanunlarla yasaklanmalıdır ve bu uygulama fiilen bütünüyle hayata geçirilmelidir." Devletlerin menşe, transit, varış ve dönüş ülkelerinde uluslararası göç bağlamında çocukların insan haklarının korunmasıyla ilgili yükümlülükleri hakkında Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'nin 4 No'lu ve Çocuk Hakları Komitesi'nin 23 No'lu Ortak Genel Yorumu (2017), para 5. Ayrıca bkz. [Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration](#) (Güvenli, Düzenli ve Kurallı Göç için Küresel Göç Paktı); göç bağlamında [UNHCR's position regarding the detention of refugee and migrant children](#) (UNHCR'in mülteci ve göçmen çocukların alıkonulmasına ilişkin tutumu); UNICEF, [Alternatives to Immigration Detention of Children](#) (Çocuklar için Göçmenlik Durumu Nedeniyle Alıkoymaya Alternatifler) (Şubat 2019); ve UNHCR, [Key Legal Considerations on access to territory for persons in need of international protection in the context of the COVID-19 response](#) (COVID-19 müdahalesi bağlamında uluslararası koruma ihtiyacı olan kişiler için bir ülke sınırına erişimde temel hukuki hususlar) (16 Mart 2020)

^{iv} Bu belge; askeri adalet sistemleri de dâhil olmak üzere ulusal güvenlik nedeniyle ceza adalet sistemlerinde ve göçmenlik durumu nedeniyle özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklara odaklanmaktadır. COVID-19 ve yatılı bakım tesislerindeki çocuklar ile ilgili konular ayrı olarak fakat işbirliği içinde ele alınacaktır (yakında yayınlanacak).

^v Ayrıca bakınız, DSÖ, cezaevlerinde ve alıkoyma merkezlerinde (Mart 2020) COVID-19 salgınının önlenmesi ve kontrolüne ilişkin Geçici Rehber (Mart 2020), "Hastalığın yayılmasını önlemeye ve kontrol etmeye yönelik küresel çabalar, cezaevlerinde enfeksiyon kontrol tedbirlerine uyulmadığı takdirde başarısız olabilir." Ayrıca bakınız ICRC: [COVID-19: Hapishane nüfusunun bulaşıcı koronavirüs hastalığından korunması](#) (COVID-19: Protecting prison populations from infectious coronavirus disease) (11 Mart 2020)

^{vi} Örnekler için bkz. CRIN, [Coronavirus and children in detention \(Koronavirüs ve alıkonan çocuklar\)](#) (26 Mart 2020); ayrıca bakınız Penal Reform [International Koronavirüs Hakkında Bilgi Notu: Sağlık hizmetleri ve hapishanedeki insanların insan hakları](#) (Briefing note Coronavirus: Healthcare and human rights of people in prison) (16 Mart 2020)

^{vii} Bakınız, Dünya Sağlık Örgütü'nün Cezaevlerinde ve Alıkoyma Merkezlerinde COVID-19 Salgınının Önlenmesi ve Kontrolüne İlişkin Geçici Rehberi (Mart 2020) ve Kuruluşlar Arası Daimi Komite'nin COVID-19 Bağlamında Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan İnsanlara Odaklanan Geçici Rehberi (Mart 2020) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü, [ABD: COVID-19 Parmaklıkların Ardındaki İnsanları Tehdit Ediyor](#) (US: COVID-19 Threatens People Behind Bars) (12 Mart 2020) ve [COVID-19 Müdahalesinin İnsan Haklarıyla İlgili Boyutları](#) (Human Rights Dimensions of COVID-19 Response) (19 Mart 2020), s. 8-10.

^{viii} Asgari olarak, yaşam hakkı, işkenceye ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya tabi olmama hakkı, köleliğe ve kulluğa tabi olmama hakkı, ceza yasalarının geriye yönelik uygulanmaması hakkı, keyfi alıkoyma, toplu sınırışı ve geri gönderme yasağı.

^{ix} Genel olarak bakınız: Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk Hakları Hakkındaki 24 No'lu Genel Yorumu, CRC/C/GC/24 (18 Eylül 2019); Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) GA 40/33 (29 Kasım 1985); Çocuk Suçlarının Önlenmesi için BM İlkeleri (Riyad İlkeleri) GA 45/112 (14 Aralık 1990); Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana Kuralları) GA 45/113 (14 Aralık 1990); Ceza Adalet Sistemindeki Çocuklar için Eylem İlkeleri (Viyanalı İlkeleri) Ekonomik ve Sosyal Konsey Kararı 1997/30 (21 Temmuz 1997); Birleşmiş Milletler Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Dahil Olduğu Hususlara İlişkin Kılavuz Adalet İlkeleri, Ekonomik ve Sosyal Konsey Kararı 2005/20 (22 Temmuz 2005); Suç Önleme ve Ceza Adaleti Alanlarında Çocuklara Yönelik Şiddetin Sona

Erdirilmesi için BM Model Stratejileri ve Uygulamaya Dönük Tedbirler (Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin BM Model Stratejileri) GA 69/194 (18 Aralık 2014)).

*Birleşmiş Milletler'in Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Gençlerin Korunmasına ilişkin Kuralları (14 Aralık 1990 GA 45/113); Birleşmiş Milletler'in Hapis Dışı Önlemler için Standart Asgari Kuralları (GA 45/110, 14 Aralık 1990); Mahkûmların Tedavisine ilişkin Temel İlkeler (14 Aralık 1990 GA 45/111) de dâhil olmak üzere.

^{xi} COVID-19 salgını, hastalığın belirtileri, çocukların kendileri nasıl koruyabileceği, tedavi seçenekleri ve sağlıkla ilgili diğer bilgiler hakkında çocuk dostu ve erişilebilir bilgiler sağlanması da bu kapsamda yer alır.

^{xii} Özellikle de [Standard 20: Justice for children \(Standart 20: Çocuklar için Adalet\)](#) ve [Standard 11: Children associated with armed forces or armed groups. \(Standart 11: Silahlı kuvvetlerle veya silahlı gruplarla ilişkili çocuklar\).](#)

^{xiii} Alıkonulan veya hapsedilen ve kendisine birinci dereceden bakmakla yükümlü kişi (genellikle anne, ama bazen de baba veya çocuğa bakım veren diğer bir kişi) ile birlikte yaşayan çocuklar. Genel olarak bakınız, [The United Nations Global Study on Children Deprived of Liberty \(Birleşmiş Milletler'in Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocuklara ilişkin Küresel Çalışması\)](#) (Manfred Nowak (2019), Bölüm 10: Kendilerine bakım veren kişilerle birlikte hapsedilerde yaşayan çocuklar.

^{xiv} COVID-19 nedeniyle sınır dışı etme işlemleri geçici olarak durdurulan ve geri gönderme merkezlerinde kalan aileler ve çocuklar (refakatsiz, ailesinden ayrı düşmüş veya aileleri ile birlikte olan çocuklar) da bu kapsamda yer alır. Örneğin bakınız Avrupa Konseyi, [Komisyon Üyesi'nin COVID-19 krizi devam ederken alıkonan göçmenlerin serbest bırakılması için çağrıda bulunduğu basın bildirisi \(Statement by Commissioner calls for release of immigration detainees while COVID-19 crisis continues\)](#) (26 Mart 2020)

^{xv} Silahlı kuvvetler veya terörist gruplar da dâhil olmak üzere silahlı gruplarla bağlantılı oldukları iddia edilen veya fiilen bu gruplarla bağlantılı oldukları için alıkonan çocuklar; silahlı çatışma durumlarında çocuk haklarıyla ilgili altı ciddi ihlalden birine maruz kalmaktadır ve bu şekilde muamele görmelidir. (Cenevre Sözleşmeleri İhtiyari Protokolleri, Madde. 77(2) AP I; Madde. 4(3) AP II; ayrıca bakınız, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları, 2427 (2018)).

^{xvi} İlk önceliğin çocukların alıkoyma merkezlerinden derhal serbest bırakılmaları olduğu, alıkonan göçmen çocuklar da bu kapsamda yer alır.

^{xvii} [Bakınız örneğin](#) NASP and NSAN, [Talking to Children About COVID-19 \(Coronavirus\): A Parent Resource \(NASP ve NSAN Çocuklara COVID-19'u \(Koronavirüs\) Anlatmak: Ebeveyn Kaynağı\)](#)

^{xviii} [WHO Interim Guidance on the prevention and control of COVID-19 in prisons and places of detention](#) (Cezaevleri ve alıkoyma yerlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrol altına alınmasına ilişkin DSÖ Geçici Rehberi) (Mart 2020) s. 8, 15 ve 21-22; ayrıca bkz. Kuruluşlar Arası Daimî Komite'nin [Interim Guidance COVID-19: Focus on Persons Deprived of Their Liberty \(COVID-19 Geçici Rehberi: Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Kişiler Odaklı\)](#) (Mart 2020)

^{xix} Ceza ve tutukevlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrol altına alınmasına ilişkin DSÖ Geçici Rehberi (Mart 2020) ve Kuruluşlar Arası Daimi Komite'nin Acil Durumlarda Ruh Sağlığı ve Psiko-sosyal Destek Referans Grubu, [Briefing note on addressing mental health and psychosocial aspects of COVID-19 Outbreak Version 1.1](#) (COVID-19 salgınının ruh sağlığı ve psiko-sosyal yönlerine ilişkin bilgilendirme notları Versiyon 1.1) (Şubat 2020)

^{xx} Sığınma başvurusunda bulunan veya mülteci çocuklar, alıkonulma halleri de dâhil olmak üzere, UNHCR ile temasa geçme hakkına sahiptirler, bkz. UNHCR Alıkoymaya İlişkin Rehber 2012 ve UNHCR ExCom Sonuçları, No.85 (XLIX), 1998

^{xxi} Çocuklar söz konusu olduğunda tutuklama tedbirine ancak çok ciddi vakalarda son çare olarak ve tahliye, topluma yerleştirme ve diversiyondan tedbirlerinden sonra başvurulmalıdır, bkz. Çocuk Hakları Komitesi, çocuk adalet sisteminde çocukların hakları konusunda Genel Yorum 24 (2019) (2019) CRC/c/GC/24, paragraf 86

^{xxii} Bakınız örneğin The International Legal Foundation (Uluslararası Hukuk Derneği), [Coronavirus Pandemic: Guidance for Legal Aid Providers to Protect Health and Human Rights of Detainees](#) (Koronavirüs Salgını: Tutuklu Kişilerin Sağlık ve İnsan Haklarının Korunması için Hukuki Yardım Sağlayıcılar Rehberi) (Mart 2020)

^{xxiii} Cezaevleri ve Alıkoyma Yerlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrol altına alınmasına ilişkin DSÖ Geçici Rehberi (Mart 2020), s.5; Kuruluşlar Arası Daimî Komite, COVID-19 Geçici Rehberi: Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Kişiler Odaklı (Mart 2020); ve Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi, İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesinin Taraf Devletlere ve Ulusal Önleme Mekanizmalarına Koronavirüs Salgını ilgili tavsiyeleri (kontrolden geçmemiş ilk versiyonu)(25 Mart 2020'de kabul edilmiştir).

Onaylayan:

